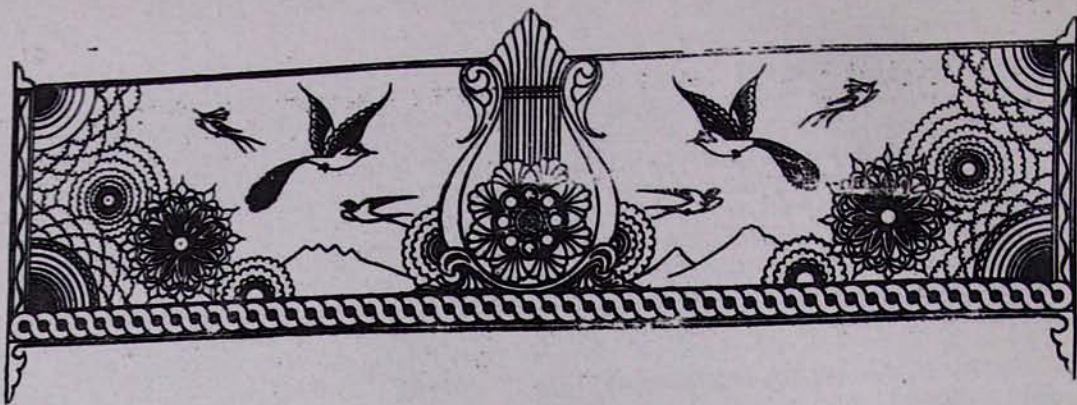

ԽԱՉԻԿ ԱՐՐԱՀԱՄՅԱՆ

(Հոգևոր ձեռնարանի
ի դասարանի ուսանող)

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԸ

Երգի պահանջն այնքան հատուկ է մարդու բնությանը, որ նա արտահայտվել է մարդկային կյանքի զարգացման նույնիսկ ամենանախնական շրջաններում: Եթե հետադարձ հայացք գցենք պատմական ամենահեռավոր ժամանակների վրա, կտեսնենք, որ մարդկությունը միշտ էլ տվել է իր երգիչները: Եվ նրանց երգերը սոսկ իրենց անձնական գեղարվեստական պահանջների ծնունդ չեն, նրանք բավարարվում են տվել նաև իրենց ժամանակակից հասարակության հոգեկան, գեղարվեստական պահանջներին:

Այն, ինչ ամենից առաջ գրավում է մեր ուշադրությունը նեխնական երգերի մեջ, ինչ մեղ թվում է միամիտ, անպաճույճ ու պարզունակ, այդ ամենը ներքին սերտ կապերով կապված է ժամանակի կյանքի հետ, այդ կյանքի բարիքների ու տանջանքների, ուրախությունների ու վշտերի հետ:

Այս բոլորը լավ է նկատել մեր եռամեծ վարդապետ ներսես Լամբրոնացին, թե ճիշդ ինչ որ զկամս մեր յեղաշրջ է յուրախութիւն կամ ի տրտմութիւն որպէս գերզոցն ձայնս:

Եվ իրոք, հոգեկան կյանքի արտահայտման ձևերից և ոչ մեկը չունի այն ուժն ու ներգործությունը մարդկային հոգու վրա, ինչքան երգը. երգի մեջ մարդկային հոգին արտահայտվում է հույզման և զգացման բոլոր նրբերանգներով: Երգը հիմնովին վերա-

փոխում է երգողին, նրան դարձնելով ավելի կայտառ, ավելի աշխույժ՝ նայած երգին տոն տվող զգացման և տրամադրության:

Հայր, ինչպես բոլոր ժողովուրդները, աշխատելիս երգել է, որովհետև երգը ունեցել է այն կախարդական ազդեցությունը, որով մարդն ազդել է իր աշխատանքին՝ այն դարձնելով ավելի թեթև, ավելի հաճելի:

Տանջված ու շարժարված հայ ժողովրդի աշխատանքը ուղեկցված չի եղել դժկամությամբ և անհեծքներով, նրա աշխատանքի հետ չեն լավում փշրված հույսերի ձայներ: Մենք այնտեղ լսում ենք միայն երգեր, թերևս գուցե միապաղաղ, պարզ և անարվեստ, բայց հարազատ՝ գյուղացու շարքաշ իրականությանը: Այդ երգերը ոչ թե հոգեկան զեղումների, րոպեական տրամադրության ու ազդեցության արդյունք են, այլ գոյացած են աշխատանքի նյութական տարրերից ու նրա սիրմից:

Մի տեղ հնչում է գութանավարի մեկամաղձուտ հորովելը, ծանր ու ձիգ մի մեղեդի, որ, կարծես, դուրս է պոռթկում խոր սկոսներից ու փոսներից և ընդմիջվում շեշտակի բացականչություններով: Մի այլ տեղ մանգաղի կամ գերանդու զնգոցի տակ հնձվորի գլգլան երգերով գետին են գլորվում առատ բերքի հասունացած խուրճերը:

Նույնիսկ հայ գեղջիկուհին, երբ անցնում է աշխատանքի, սկսում է երգել: Նրա բրիչը բաղհան է կատարում իր հմայիչ սուպրանոյի

հնչյունների տակ: Շինականն իր սեփական աշխատանքը փառաբանելիս, ղուգահեռար շի մոռանում անիծել իր խաղաղ աշխատանքը խափանող չարակամ թշնամուն:

Այսպիսի խոսքերի ենք մենք հանդիպում աշխատանքային երգերի մեջ.

«Վարենեք, վարենեք, վար անենեք,

Մեք դուշմանին քար անենեք»:

Սակայն բոլորովին այլ է ժողովրդի հոգին՝ բնության, հարսանիքի և պարի երգեր հորինելիս: Նա շինականի քունն անուշ դարձնելու համար վարդի անմահական բույրը, երկնքում նոր ծագող լուսնակը, գլգլան ջրերը կամ տաղ ասող բլրույր, այսինքն ամբողջ բնությունը կապում, հյուսում և հարմարեցնում է շինականի անդորրի հետ:

Հայ շինական սիրահար երիտասարդի մաքուր և բանաստեղծական սերը դեպի իր «աղունիկ», «նախշուն թիթեռնիկ» յարը մեծ գովասանքով է երգում հայ ժողովրդական երգի գրառման, մշակման անզուգական վարպետ հանճարաշատ Կոմիտասի վարդապետը իր «Հոյ Նազան իմ» երգում:

Բնության զավակ, սարերի ու ձորերի մեջ մեծացած, թիթեռնիկների ու աղունիկների մեջ ապրող սիրահարը, իր երգով ու նվագով բնության ամեն մի խաղը կանաչ սարերով ու խրոխտ ձորերով է պատկերացնում:

Ժողովրդական երգերի հորինման մեջ հայ ժողովուրդը շի մոռացել նաև իր ավանդը մուծել հայ մանկան ծնունդը օրորոցային երգով գովաբանելիս, կամ ծերուկ նահապետի մահը դառնորեն ողբալիս:

«Նանի՛, Նանի՛, բայա ջան,
Քունդ տանի, բայա ջան.
Իմ երեխու բուն տանի,
Իմ դուշմանին շունը տանի»:

Կամ սգալիս այսպես է ողբում հայ շինականը.

«Աշխատավոր հոգուդ մատաղ,
վարած գուրանիդ մատաղ.
Մահը իմ մտիցս է ընկել,
Ահր սրտիցս է ընկել»:

Հայ ժողովրդական երգերի մեջ առկա է մեր ամբողջ բնաշխարհը իր թարմ, գրավիչ ու բանաստեղծական շքեղություններով: Հայ հոգու մեջ՝ հովերը երգում են ծաղիկների պես, ծովերը երգում են աստղերի պես, ամբողջ տիեզերքն է երգում մեր սրտի պես:

Ինչքան ներգործող, ազդու է երգը. երգն է աշխարհի տերը. մի՞թե մարդն առանց երգի դժբախտ չէր լինի, մի՞թե տիեզերքը համբ չէր մնա իր գերասքանչ հրաշքներով:

Երգեցե՛ք, դո՛ւք, հայ աշուղնե՛ր ու երգիչնե՛ր, երգեցե՛ք միշտ, անդադրում, թո՛ղ հավերժ հնչեն ձեր նվագարանները, թո՛ղ մարդկանց հոգիները լսեն ձեր սաղի կախարդական, կենսաթրթիռ հնչյունները, որովհետև երգի մեջ է շողում լուսինը, այնտեղ են ալեկոծվում ծովերը, երգի մեջ են բուրում վարդերը, այնտեղ են թախծում բլրույնները, աղունիկներն ու նախշուն թիթեռնիկներն են ճախրում երգի մեջ...

Երգեցե՛ք, իմ հայ գուսաննե՛ր, երգի մեջ մեծ տիեզերքը կա, որովհետև երգն է տիեզերական գերահրաշ միակ լեզուն:

